

POZIȚIA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI ȘI SOCIALISTE PRIVIND DIRECȚIILE DEZVOLTĂRII ROMÂNIEI LA ÎNCEPUTUL SEC. AL XX-LEA

de GHEORGHE IACOB

La începutul sec. al XX-lea, societatea românească se confrunta cu probleme fundamentale ale dezvoltării sale : mai întâi problema agrară, creată de existența a peste 300 000 de țărani lipsiți de pământ și menținerea a numeroase rămășițe feudale ; apoi, procesul de industrializare a țării — aflat în curs de realizare în unele sectoare —, care trebuia însă extins la toate ramurile importante și ridicarea la nivelul impus de societatea industrială a vremii ; o altă cerință, premisă și consecință a acestor procese, era democratizarea țării, înțeleasă în sensul aplicării Constituției — una dintre cele mai evaluate prin principiile ce le înscrisă — și, totodată, în lărgirea ei, prin introducerea unor prevederi noi, cum era votul universal.

Rezolvarea chestiunii agrare, industrializarea și democratizarea țării, problema națională se aflau în centrul preocupărilor politice ale timpului, ele fiind dezbătute în Parlament, presa vremii, în lucrări și broșuri, sintetizate în programele partidelor politice etc. Soluțiile preconizate de către partidele politice indicau poziția lor față de direcțiile, mijloacele și ritmul dezvoltării României la începutul sec. al XX-lea. Cercetarea acestor orientări este extrem de utilă și interesantă, întrucât oferă răspunsuri și sugestii asupra unor procese și fenomene care au caracterizat societatea românească pînă la primul război mondial, iar unele dintre ele și în deceniile interbelice.

Comunicarea noastră își propune prezentarea poziției mișcării muncitorești și socialiste privind direcțiile dezvoltării României la începutul sec. al XX-lea, exprimată în programul de măsură referitoare la rezolvarea chestiunii agrare, procesul de industrializare și democratizarea vieții politice¹.

O primă apreciere care se impune este aceea că, după procesul de delimitare petrecut la 1899, reprezentanții în drept și de drept ai clasei muncitoare și-au afirmat cu hotărîre dorința de a continua lupta politică și economică, bazată pe principiile luptei de clasă, ale socialismului științific. În articolul „Trăiască Socialismul“, publicat în „Lumea nouă“ din 25 aprilie 1899, se arată : „Partidul socialist va exista, căci el a izvorit din alcătuirea nedreaptă a societății de azi. Cît timp vor exista apăsări și apăsători, jefuiri și jefuitori, partidul socialist va trăi pentru a apăra și lumina pe cei apăsați și jefuiți... A părăsi terenul luptei de clasă, care constituie pedestalul teoriei socialiste [...] înseamnă a trăda interesele mari ale clasei muncitoare ! Partidul socialist este și va trebui să rămînă (subl. n.) partid al clasei muncitoare“². Obiectivul final al mișcării muncitorești și socialiste — afirmat

¹ Dintre studiile care abordează această problematică, notăm aici : Florea Nedelcu, *Programele mișcării socialiste din România și lupta pentru cucerirea votului universal (1880—1914)*, „Studii. Revistă de istorie“, 2, 1970 ; Damian Hurezeanu, *Mișcarea muncitorească și problemele fundamentale ale României moderne*, „Anale de Istorie“, 5, 1971 ; Ion Mamina, *Afirmarea concepției socialiste în confruntările politico-ideologice de la începutul veacului al XX-lea*, „Revista de istorie“, 4, 1976.

² *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, București, 1969, Edit. Politică, (în continuare : *Documente, 1893—1900*), p. 721.

in programe, lucrări, presă, la întruniri etc. — era construirea societății socialiste în România. În articolul programatic al ziarului „România muncitoare” din 1 ianuarie 1902, în numele idealului orînduirii socialiste, muncitorimea era mobilizată la „lupta mare a ideilor mari împotriva prejudecăților și nedreptăților învechite...”³. C. Dobrogeanu-Gherea, preocupat în studiile sale de problemele strategiei și tacticii mișcării muncitorești și socialiste, afirma necesitatea și posibilitatea instaurării în România — „într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat” — a orînduirii socialiste, chiar dacă, însușindu-și o cunoscută teză marxistă, considera că aceasta urma să se întimplă numai după și sub influența victoriei socialismului în Occident⁴. Analizînd realitatea istorică din țara noastră, C. Dobrogeanu-Gherea schița principalele coordonate ale strategiei ce trebuia urmată de către mișcarea muncitorească și socialistă: „Rolul socialismului român, e deci de a pregăti pe cît e cu putință cadrele viitorului, rolul lui e de a lumina — un rol mai ales cultural și moral —, rolul, de asemenea, e de a fi apărător pe cit e cu putință a celor slabi și obișduiți, protestator împotriva nedreptăților strigătoare, rezultate din rămășițele feudalismului nostru național, rolul lui e, de asemenea și mai ales, un rol democratizator, și anume prin prefacerea în realitate a legilor democratice care nu există decît pe hîrtie”⁵.

Presa socialistă insera periodic articole în care erau dezbătute principiile tacticii mișcării. Astfel, în articolul *Rolul nostru* după ce se reafirma încrederea clasei muncitoare în victoria finală a socialismului, se adresa o chemare la organizare, pentru ca proletariatul să poată deveni o putere „dinaintea căreia clasele noastre exploatoare, incapabile, corupte, ar avea tot motivul să tremure”⁶. Era o chemare la lupta de zi cu zi, pentru dreptate, pentru apărarea celor exploatați, pentru realizarea unor reforme imediate.

Adaptîndu-și tactica la stadiul de dezvoltare a societății românești, mișcarea muncitorească și socialistă își propunea atingerea unor obiective realizabile în cadrul social-economic și politic existent. Stabilirea acestora, a căilor de urmat pentru dobîndirea lor probează maturitatea, originalitatea și forța mișcării muncitorești și socialiste, a cărei poziție față de direcțiile dezvoltării României la începutul sec. al XX-lea s-a conturat în urma unor profunde analize și dezbateri, a confruntărilor cu celelalte ideologii și curente din epocă, a raportării la mișcarea și ideologia socialistă mondială.

La începutul sec. al XX-lea, mișcarea muncitorească și socialistă își mărise influența în viața societății românești, fiind puternic angajată în lupta pentru o viață mai bună a claselor oprimate, militînd pentru rezolvarea în sens democratic, în folosul întregii națiuni, a problemelor fundamentale din această etapă istorică.

Problema agrară. Într-o țară în care peste 80% din populație era ocupată în agricultură, producînd cea mai mare parte din venitul național și din mărfurile pentru export, dar al cărui minim de existență nu era asigurat, problema agrară constituia piatra unghiulară a vieții social-economice și politice. Mișcarea muncitorească și socialistă din România are meritul de a fi subliniat deosebita importanță a problemei agrare, de a se fi preocupat permanent de aspectele ei sociale, economice și politice. Delegația română la Congresul Internațional al II-a de la Bruxelles (1891) a propus înscrierea problemei grare în ordinea de zi, iar la Congresul de la Zürich (1893) a obținut în urma unor eforturi deosebite, dezbaterile ei⁷. Aceste intervenții pe plan internațional, dezbaterile de la congresele P.S.D.M.R.

³ „România muncitoare”, an. I, nr. 1, 1 ianuarie 1902, în *Documente, 1893—1900*, p. 70.

⁴ *Documente. 1893—1900*, p. 817; v. și articolul *Socialismul își are oare rațiunea?*, semnat de același autor, în *Documente din istoria mișcării muncitorești. 1900—1909*, București, 1975, Edit. Politică, (în continuare: *Documente. 1900—1909*) p. 71—73.

⁵ *Documente. 1893—1900*, p. 817.

⁶ *Rolul nostru*, „România muncitoare”, I, nr. 1, 5 martie 1905, seria a II-a, în *Documente. 1900—1909*, p. 218; v. și *Muncitorii și lupta politică*, „România muncitoare”, I, nr. 38/20 nov. 1905, seria a II-a; capitolul *Soluții și îndemn la luptă* din manifestul *Patruzeci de ani de sărăcie și rușine*, în *Documente, 1900—1909*, p. 375 și urm.

și din presa partidului, sprijinirea acțiunilor revendicative ale țărănimii, organizarea cluburilor socialiste la sate, manifestarea solidarității cu lupta dreaptă a lucrătorilor pământului, reprezintă dovezi concludente ale preocupării pentru problema agrară.

Oprindu-se asupra soluțiilor propuse pentru rezolvarea chestiunii agrare, vom constata că de-a lungul a două decenii acestea au evoluat, reflectând nu numai procesul de delimitare și radicalizare a mișcării muncitorești și socialiste, ci și aprofundarea cunoașterii acestor fenomene, a rolului agriculturii și țărănimii în viața social-economică și politică a țării, în viitorul națiunii. Socialiștii români au înțeles între primii rolul țărănimii ca aliată a clasei muncitoare, în realizarea revoluției, în construirea orânduirii socialiste.

Un moment de referință pentru poziția mișcării față de problema agrară la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea, îl reprezintă Congresul de constituire a P.S.D.M.R. În programul votat erau înscrise ca principale prevederi: răscumpărarea treptată a pământurilor particulare și ale așezămintelor publice și darea lor în arendă țăranilor, cu preferință sindicatelor de muncitori agricoli; recunoașterea acestor sindicate ca persoane juridice; reformarea creditului agricol pentru a crea facilități comunelor și țăranilor, în vederea cumpărării de vite, pluguri, semințe etc.; crearea de izlazuri îndestulătoare; desființarea zilelor de prestație; o lege pentru tocmelele agricole spre a garanta pe muncitori contra despoierii arendașilor și proprietarilor; desființarea tuturor învoielilor în natură, rămășițe ale iobăgiei, ele urmînd să fie făcute numai în bani; întocmirea unor comisii din țărani și proprietari, în număr egal, pentru revizuirea datoriilor contractate de țărani; instituirea inspectorilor agricoli, care ar avea însărcinarea de a revizui registrele și de a supraveghea ca tocmelele agricole, hrana și munca să se facă după prescripțiile legii; o parte a inspectorilor să fie numiți de stat, iar ceilalți aleși de țărani; înființarea de infirmerii în fiecare comună rurală și spitale rurale în număr îndestulător⁷. Se pot observa: preferința socialiștilor pentru formele colective de producție, față de mica proprietate, care ar fi întărit „sentimentele conservatoare ale țăranului, făcînd din el un element de perpetuare a ordinii sociale existente“⁸; numărul mare de propuneri privind respectarea legislației și cele cu caracter social, pentru creșterea nivelului de viață în lumea satelor; moderația generală a programului, care în prevederea principală — răscumpărarea treptată a pământurilor particulare — se deosebea de liberali doar prin destinația ce urmau a avea pământurile, adică să fie arendate sindicatelor și nu vindute țăranilor¹⁰.

Însă, așa cum se arată în Raportul prezentat de către delegația P.S.D.M.R. la Congresul socialist de la Zürich, „...socialiștii români nu văd în această reformă (cea privind răscumpărarea și arendarea pământului — n.n.) o soluție definitivă a chestiunii, ci numai o măsură de tranziție, care n-are nimic definitiv... Pe de altă parte, ea n-are nimic utopic sau de irealizabil în țara noastră“¹¹. Totodată, socialiștii, deși adepții unor forme colective de proprietate, au susținut în acești ani orice măsură care avea în vedere împroprietărirea individuale, orice acțiune care avea ca scop îmbunătățirea vieții țărănimii.

O a doua etapă în procesul de clarificare a atitudinii mișcării muncitorești și socialiste față de problema agrară este cea legată de activitatea cercului și ziarului „România muncitoare“. În numeroase articole a fost descrisă viața de mizerie a țărănimii, nedreptățile, abuzurile proprietarilor, arendașilor și administrației, manifestîndu-se înțelegere în privința orientării țărănimii pentru lupta deschisă împotriva exploataților¹².

Marea ridicare la luptă a țărănimii din anul 1907 a avut ca urmări, pe lângă solidarizarea clasei muncitoare, o accentuată maturizare în optica socialiștilor români față de lumea satelor, iar după scurt timp o radicalizare a soluțiilor propuse pentru rezolvarea problemei agrare. Într-un articol publicat în „România muncitoare“ din

⁷ C. Dobrogeanu-Gherea, *Chestia agrară. Congresul internațional de la Zürich*, „Munca“, 22 august 1893, în *Documente*, 1893—1900, p. 151.

⁸ *Documente*. 1893—1900, p. 59—60.

⁹ *Alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în România*, București, 1969, Edit. Politică, p. 37.

¹⁰ *Documente*. 1893—1900, p. 146—147.

¹¹ *Ibidem*, p. 146.

¹² *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. II, 1900—1921, Partea I. 1900—1907, București, Edit. Politică, 1966, p. 191.

martie 1907, se propunea darea de pământ la țărani pe o scară cât mai întinsă, micșorarea arenzilor, plății pășunatului vitelor mari și mici, reglementarea tocmeșilor agricole¹³. Iar într-o moțiune adoptată de cercul „România muncitoare” la 12 august 1907, se îndemna țărănimea la luptă pentru satisfacerea unor revendicări, între care : reluarea tuturor moșiilor stăpinite de proprietari fără acte de proprietate, exproprierea tuturor moșiilor de la 500 hectare în sus în folosul țărânimii (subl. n.)¹⁴.

O abordare mai amplă a problemei agrare s-a făcut cu prilejul întocmirii proiectului de program al Uniunii Socialiste din România, publicat la sfârșitul anului 1907, în vederea conferinței desfășurate în anul 1908. Erau propuse : exproprierea silită a tuturor proprietăților mari ; cind exproprierea se făcea prin răscumpărare, prețurile urmau a fi fixate de către reprezentanții proprietarilor și țăranilor ; pământurile obținute trebuiau să constituie un fond funciar național, administrat de comune sub supravegherea statului, din care se arenda țăranilor lipsiți de pământ și asociațiilor țărănești pentru minimum 50 de ani¹⁵. În linii generale, prevederile acestui program vor constitui esența atitudinii mișcării muncitorești și socialiste față de problema agrară pînă la anunțarea reformelor liberale, cu care prilej P.S.D.R. și-a intensificat activitatea în vederea lărgirii și grăbirii legiferării acestora¹⁶.

Procesul de industrializare. Dacă problema agrară, prin sfera social-economică de cuprindere, prin profundele sale implicații politice, devenise în primele decenii ale sec. al XX-lea cheia de boltă a existenței națiunii române, industrializarea a avut în epoca modernă și mai cu seamă după dobîndirea independenței de stat valoarea opțiunii unei societăți pentru dezvoltarea pe calea capitalismului. O analiză a procesului de industrializare ar trebui să ia în considerație, în primul rînd, factorii obiectivi care îl determină : resursele minerale interne ; cele financiare ; forța de muncă ; tradiția ; raporturile comerciale cu alte state etc. Dincolo însă de condițiile obiective, au existat o serie de factori subiectivi, alimentați de interesele de clasă, care au influențat optica forțelor și partidelor politice față de acest proces.

Pentru clasa muncitoare, industrializarea reprezenta un proces cu multiple semnificații, determinate de consecințele ce le avea asupra dezvoltării generale a țării, de urmările imediate și directe asupra lucrătorilor din întreprinderile industriale. Realizarea acestui proces era privit ca element de bază pentru dezvoltarea întregii economii, pentru garantarea independenței economice și politice a țării. În Raportul privind „Legislația muncii” de pe ordinea de zi a congresului sindical ținut la Ploiești în febr. 1914, C. Popovici spunea : „Industria mare, fiind ramura cea mai nouă, este și cea mai interesantă, din cauza repeziciunii cu care se dezvoltă și pentru că ea este temeliea viitorului”¹⁷.

Industrializarea însemna crearea unor noi locuri de muncă, a unor condiții mai bune de trai și, totodată, prin crearea unor întreprinderi mari și a unor aglomerări urbane, posibilități superioare pentru organizarea muncitorilor în lupta pentru satisfacerea revendicărilor economice și politice. Partidul clasei muncitoare, sindicatele au militat pentru obținerea unor legi de protecție a muncii, pentru evitarea de concedieri masive prin introducerea, fără măsuri preventive, a mașinismului. Într-un studiu publicat în „Viitorul social”, dr. C. Racovski critica pe cei care „nu înțeleg că o legislație ocrotitoare a muncii este o condiție pentru dezvoltarea industriei, că numai muncitorul bine plătit și pe care nu-l istovește o lungă zi de lucru... este capabil de a se perfecționa și de ajuta printr-o muncă conștientă la dezvoltarea industriei”¹⁸.

Dezvoltarea industriei naționale reprezenta — după cum arăta M. Gh. Bujor în Raportul cu privire la Programul P.S.D.R., prezentat la Congresul din 1910 — un

¹³ România muncitoare, III, 3, 18—25 martie, 1907, 4, 25 martie 1907, Documente. 1900—1909, p. 141.

¹⁴ Documente. 1900—1909, p. 611.

¹⁵ Ibidem, p. 691 ; v. și p. 717.

¹⁶ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915, București, 1968, Edit. Politică, p. 40, 76, 97, 541, 666, 738, 741.

¹⁷ Ibidem, p. 605 ; v. și articolul Problema industriei, „Lumea nouă”, 17 oct. 1895, în Documente. 1893—1900, p. 382—383.

¹⁸ Dr. C. Racovski, Poporanism, Socialism și Realitate, „Viitorul Social”, I, nr. 11—12, iunie—iulie 1908, în Documente. 1900—1909, p. 763.

obiectiv necesar în drumul societății către socialism, pentru realizarea căruia clasa muncitoare milita, avînd însă mereu în vedere apărarea intereselor maselor populare¹⁹. Era de fapt o condiționare socială a procesului de industrializare a țării.

Democratizarea vieții politice. Statistica alegerilor din anul 1901 scoate în evidență faptul că la o populație de 6 milioane locuitori votau 74 332 de cetățeni²⁰. Un adevărat simulacru de manifestare a voinței naționale, pe baza căruia partidele politice își asumau răspunderea, dar și beneficiile reprezentării intereselor generale ale statului. Nu trebuie apoi omis faptul că mulți dintre acești alegători nu aveau posibilitatea de a-și manifesta liber opțiunea politică datorită presiunilor administrației, diverselor manevre politicianiste.

În aceste condiții, obiectivul central al mișcării muncitorești și socialiste pentru democratizarea vieții politice l-a constituit *votul universal*, considerat — și sub influența căii legaliste care a dominat mult timp mișcarea socialistă internațională — primul și cel mai important pas pe calea atragerii maselor populare la viața politică, a schimbării raportului de forțe politice în țară, a creării cadrului favorabil impunerii unor reforme și măsuri general democratice, în folosul claselor oprimate. Pentru realizarea acestui țel a fost folosită o gamă variată de metode și mijloace²¹, între care înscrierea în programe, campanii în presă, manifestații, iar în perioada cînd partidul era reprezentat în Parlament și acțiunea parlamentară. După anunțarea de către P.N.L. a proiectelor de reformă, P.S.D.R. a organizat campania pentru lărgirea caracterului democratic al legii electorale. Printr-o Hotărîre a Congresului al III-lea al partidului, din aprilie 1914, se stabilea ca cerință votul universal, egal, direct și secret, atît pentru Cameră, cit și pentru consiliile județene și comunale, pentru toți locuitorii țării care au implinit 20 de ani, fără deosebire de neam, religie, sex²².

Discutarea poziției mișcării muncitorești și socialiste față de problema agrară, procesul de industrializare și democratizarea vieții politice — chiar dacă a cuprins doar cîteva aspecte — evidențiază rolul proletariatului român, a ideologiei socialiste în lupta politică și de idei privind direcțiile dezvoltării României într-o etapă de mare însemnătate istorică. Printr-o participare permanentă și activă, mișcarea muncitorească și socialistă și-a adus o contribuție importantă la orientarea procesului istoric, la pregătirea maselor pentru epoca realizării obiectivului final, construirea socialismului în România.

LA POSITION DU MOUVEMENT OUVRIER ET SOCIALISTE VIS-À-VIS DES DIRECTIONS DU DÉVELOPPEMENT DE LA ROUMANIE AU DÉBUT DU XXème SIECLE

R é s u m é

L'article présente la position du mouvement ouvrier et socialiste vis-à-vis du problème agraire, de l'industrialisation et de la démocratisation du pays, en relevant le rôle des socialistes roumains dans l'orientation du processus historique, dans la préparation des masses pour l'époque de la construction du socialisme en Roumanie.

¹⁹ Documente. 1910—1915, p. 65.

²⁰ G. D. Nicolescu, *Parlamentul român, 1866—1901. Biografii și portrete*, București, 1903, p. 33.

²¹ Sint extrem de numeroase dovezi documentare. Selectăm cîteva : *Documente*. 1893—1900, p. 202, 217, 231, 256, 298, 337, 454, 512, 543, 548, 557, 563, 570, 594, 602, 630, 674, 703 ; *Documente*. 1900—1909, p. 301, 323, 382, 392, 508, 557, 611, 624, 686, 778, 802, 807, 818, 905 ; *Documente*. 1910—1915, p. 23 și urm., 64, 225, 280, 363 și urm., 542, 666, 714, 716, 760, 782, 789 ș. a.

²² Documente. 1910—1915, p. 760.